

УДК 811.161.2'373.611

О. М. Андрішко,

магістр філології,

ТОВ “Інтерфлекс” (м. Дніпро)

НАЗВИ АСТЕРОЇДІВ, УТВОРЕНІ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИМ СПОСОБОМ

У статті вперше у вітчизняній дериватології розглянуто лексико-синтаксичне творення назв астероїдів, прослідковано їхню етимологію, закономірності та особливості творення. Також з'ясовано, що лексико-синтаксичний словотвір (зрощення) може поєднуватися з іншими способами: суфіксацією, словоскладанням, телескопією, абрєвіацією.

Ключові слова: лексико-синтаксичний спосіб словотворення, зрощення, астероїд, етимологія.

Вступ. Уже давно існує думка про те, що мова подібна до живого організму. Із цим важко не погодитися, зважаючи на постійну мовну динаміку. Одні слова, що ще вчора були звичні й широкоживані, сьогодні або завтра можуть перейти в розряд історизмів чи архаїзмів. Натомість з'являється багато неологізмів, часто утворених за колись рідкісними зразками. Набули поширення і такі способи словотвору, як телескопія, графікація, креація, гендіадис тощо. Серед них останнім часом помітно активізувався лексико-синтаксичний спосіб, або зрощення. В українському мовознавстві немає однозначної думки щодо виокремлення його в самостійний спосіб словотвору, оскільки частина дослідників розподіляє слова-зрощення між композитами та юкстапозитами, визначаючи таким чином лексико-синтаксичні утворення як різновид слово- чи основоскладання. Втім, зрощення все ж варто розглядати як самодостатній спосіб словотвору, зважаючи на ряд відмінностей порівняно з вищенаведеними способами (наприклад, поєднання словосполучення в одне слово, часто – зі зміною значення; один наголос; творення на основі переважно підрядних словосполучень; зміна лексичного значення новотвору), а також на значну увагу до його різновиду – голофразису. В цій статті ми розглядатимемо зрощення як самостійний спосіб словотворення.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Лексико-синтаксичним способом частіше утворюються загальні назви (*вічноюний, сьогодні, болиголов, натщесерце*), а з власних – переважно прізвища (*Давиборці, Панібудьласка, Чимшит, Цабєрєбий*), топоніми (*Гуляйполе, Новоград-Волинський*) та деякі ергоніми.

Інші власні назви-зрощення менш досліджені, особливо це стосується космонімів – назв небесних тіл, які мали б становити чималий інтерес для дериватологів, але, на жаль, досліджень у цій царині не так уже й багато. Здебільшого добре вивчено наукові й народні назви сузір'їв і зірок, галактик тощо (О. Карпенко, О. Богуш, Н. Дейниченко, Л. Лиманчук, Л. Зубар, А. Соломахін). Словотвір астероїдів, яких на сьогодні нараховується понад 500 тисяч (значна частина з них має назви), взагалі майже не досліджений, не кажучи вже про вивчення назв, утворених лексико-синтаксичним способом.

Мета: дослідити назви астероїдів, утворені лексико-синтаксичним способом. Мета передбачає такі завдання:

- 1) з'ясувати семантичну природу назв астероїдів;
- 2) класифікувати назви-зрощення астероїдів відповідно до їхнього походження;
- 3) виявити нетипові моделі словотворення в межах дослідження.

Об'єкт дослідження: словотвір астероїдів.

Предмет дослідження: назви астероїдів, утворені лексико-синтаксичним способом словотвору (зрощенням).

Опис фактичного матеріалу та методів дослідження. Найбільшим на сьогодні довідником назв астероїдів є праця німецького астронома Л. Шмаделя "Dictionary of Minor Planet Names". Також у статті використано матеріали спеціалізованих інтернет-ресурсів. Основним методом дослідження є описовий і кількісний.

Цінність отриманих результатів: Ця стаття фактично є першою спробою такого дослідження у вітчизняному мовознавстві.

Виклад основного матеріалу. В астрономії вивчення цих небесних тіл почалося з XIX ст. Вчені шукали підтвердження правила Тиціуса-Бодє, за яким відстань планет

від Сонця підпорядковується закону геометричної прогресії. Астрономи визначили, що між Марсом і Юпітером теж має бути планета, яка тоді отримала назву Фаетон. У 1801 р. італієць Дж. Піацці випадково відкрив перший астероїд на місці Фаетона. Знайдену планету згодом назвали Церерою на честь давньоримської богині. Згодом астрономи переконалися в хибності гіпотези щодо Фаетона й натомість виявили велику кількість малих планет, що відомі тепер під назвою “Кільце астероїдів”, а ще пізніше подібні тіла стали знаходити і в інших місцях Сонячної системи.

Власне термін “астероїд” запропонували в 1802 р. відомий астроном В. Гершель і композитор Ч. Берні. Донедавна синонімом до слова “астероїд” була “мала планета”, але нині вона офіційно більше не використовується, хоча ми будемо вживати її у статті задля уникнення лексичних повторів.

Перші астероїди називали жіночими іменами, але згодом виявилось, що імен для цих небесних тіл не вистачить (саме тому сьогодні багато малих планет мають лише специфічні позначення, а не назви). Пізніше ці космічні об’єкти стали називати чоловічими іменами, а також топонімами, ергонімами тощо.

Першим астероїдом, назва якого утворена лексико-синтаксичним способом, був 1377 Робербоа – на честь інженера. Всього нами досліджено 15 тисяч назв, із яких виокремлено зрощення та погруповано їх за походженням.

Таблиця 1

Астероїди, назви яких утворені лексико-синтаксичним способом

Названо на честь	Кількість
Фізиків та астрономів	488
Інших учених	220
Співробітників обсерваторій і т. п.	110
Родичів і друзів дослідників	66
Письменників	54
Акторів	40
Вчителів	34
Музикантів і співаків	32
Художників	20
Пілотів і космонавтів	19
Видатних історичних постатей	18
Журналістів	18
Композиторів	16
Спортсменів	12
Кінорежисерів	9
Меценатів і філантропів	9
Літературних персонажів	9
Архітекторів	4
Скульпторів	4
Філософів	3
Інших осіб та героїв	48
Топонімів та ергонімів	32
Біонімів	5
Точна етимологія не встановлена	86
Крилатих висловів	1
Всього	1357

Назви астероїдів-зрошень, що утворені від імен та прізвищ фізиків та вчених в інших галузях, ми, зважаючи на обмежений обсяг статті та значний обсяг матеріалу в цих категоріях, подаємо не повністю, а виокремлюємо лише ті номінації, в основі яких – імена відомих осіб.

Астероїди, назви яких утворені від імен та прізвищ родичів дослідників, співробітників обсерваторій, планетаріїв тощо ми не аналізуватимемо. За бажанням назви з цього списку та їхню етимологію можна знайти у вищезазначеному довіднику Л. Шмаделя й на спеціалізованих інтернет-ресурсах.

Отже, назви астероїдів, утворені лексико-синтаксичним способом, походять від імен:

1) астрономів і фізиків: *5102 Бенфранклін* – **Бенджамін Франклін** (1706-1790) – фізик (досліджував електричну природу блискавки), дипломат, письменник, один із засновників США; *10786 Робертмаєр* – **Юліус Роберт фон Маєр** (1814-1878) – фізик, обґрунтував перший закон термодинаміки; *13093 Вольфгангпаулі* – **Вольфганг Паулі** (1900-1958) – лауреат Нобелівської премії з фізики (1945 р.);

2) інших учених: *6542 Жаківкусто* – **Жак-Ів Кусто** (1910-1997) – дослідник Світового океану, винахідник акваланга; *6547 Василькаразін* – **Василь Каразін** (1773-1842) – український хімік та агроном, засновник Харківського університету; *8525 Нільсабель* – **Нільс Абель** (1802-1829) – всесвітньовідомий норвезький математик, з 2003 року щорічно вручається премія його імені; *9447 Жульборде* – **Жуль Жан-Батист Венсан Борде** (1870-1961) – імунолог, лауреат Нобелівської премії з медицини (1919 р.), учень І. Мечникова; *9677 Гоулденгопкінс* – **Фредерік Гоулден Гопкінс** (1861-1947) – лауреат Нобелівської премії з медицини (1929 р.); *9681 Шервудровленд* – **Френк Шервуд Ровленд** (1927-2012) – лауреат Нобелівської премії з хімії (1995р.); *11332 Джеймсватт* – **Джеймс Ватт** (1736-1819) – винахідник-механік, творець парової машини, на його честь також названо одиницю потужності – ват (Вт); *12838 Адамсміт* – **Адам Сміт** (1723-1790) – шотландський економіст, засновник сучасної економічної теорії; *12356 Карлшеєле* – **Карл Шеєле** (1742-1786) – видатний хімік, першовідкривач хлору, молібдену, барію, гліцерину, перманганату калію, сірководню, багатьох кислот та інших сполук;

3) письменників: **Омар Хайям** (1048-1113) – великий перський (іранський) поет, філософ, науковець; **Божена Немцова** (1820-1862) – відома чеська письменниця; **Артур Міллер** (1915-2005) – американський драматург і прозаїк, лауреат Пулітцерівської премії, автор п'єси «Смерть комівояжера», **Олексій Толстой** (1882-1945) – прозаїк, автор фантастичних романів «Гіперболоїд інженера Гаріна», «Аеліта», казки «Пригоди Буратіно»; **Ієн Бенкс** (1954-2013) – прозаїк, автор роману «Осина фабрика»; **Роберт Бернс** (1759-1796) – видатний шотландський поет; **Роберт Гайнлайн** (1907-1988) – всесвітньо відомий письменник-фантаст, автор романів «Зоряний десант», «Чужинець у чужій країні» та ін.; **Льюїс Керролл** (справжнє ім'я – Чарльз Доджсон, 1832-1898) – англійський письменник, науковець, філософ, автор твору «Аліса в Дивокраї»; **Артур Конан Дойл** (1859-1930) – прозаїк, автор «Пригод Шерлока Холмса», роману «Загублений світ» та ін.; **Еміль Золя** (1840-1902) – прозаїк, яскравий представник натуралізму, автор циклу романів «Ругони-Маккари», **Герман Гессе** (1877-1962) – всесвітньовідомий прозаїк, класик літератури ХХ століття, Нобелівський лауреат, автор романів «Гра в бісер», «Степовий вовк»; **Жорж Санд** (справжнє ім'я – Аврора Дюдеван, 1804-1876) – французька письменниця; **Олдос Гакслі** (1894-1963) – англійський прозаїк, автор антиутопії «Прекрасний новий світ»; **Айн Ренд** (справжнє ім'я – Аліса Розенбаум, 1905-1982) – автор роману «Атлант

розправив плечі»; **Анатоль Франс** (справжнє ім'я – Франсуа Тібо, 1844-1924) – Нобелівський лауреат, автор роману «Острів пінгвінів»; **Оскар Вайлд** (1854-1900) – прозаїк, автор роману «Портрет Доріана Грея»; **Умберто Еко** (1932-2016) – італійський прозаїк, філософ, автор романів «Ім'я троянди», «Маятник Фуко», «Острів напередодні»; **Макс Фріш** (1911-1991) – швейцарський прозаїк і драматург: 3095 *Омархайям*, 3526 *Джефбел*, 3628 *Божнемцова*, 3769 *Артурміллер*, 3771 *Алексейтолстой*, 4537 *Валгрирасп*, 4764 *Джонбергарт*, 5008 *Міядзавакений*, 5099 *Ієнбенкс*, 5516 *Джовільямсон*, 5739 *Робертбернс*, 5748 *Дейвбрін*, 5860 *Дінкуни*, 6312 *Робгайнлайн*, 6584 *Людекпесек*, 6794 *Масуїсакура*, 6921 *Джейнджейкобз*, 6983 *Комацусакуо*, 6984 *Льюїскерролл*, 7016 *Конандойл*, 7758 *Поландерсон*, 7910 *Алексола*, 7935 *Бенпфенольйо*, 8096 *Емільзоля*, 8611 *Юдітголдгабер*, 8726 *Масамотоназу*, 8741 *Судзукісузуко*, 9482 *Рубендаріо*, 9604 *Беллаванзуйлен*, 9704 *Георгбікман*, 9762 *Германгессе*, 9778 *Ізабельальєнде*, 10215 *Лавільдемірмо*, 10250 *Гейлагаазе*, 10733 *Жоржсанд*, 10758 *Олдосгакслі*, 10895 *Айнренд*, 11166 *Анатольфранс*, 11245 *Гансдерейк*, 11254 *Конкогекісуї*, 11588 *Готфрідкеллер*, 11736 *Вікторфішл*, 12211 *Арношмідт*, 12258 *Оскарвайлд*, 12381 *Г'югоклаус*, 12617 *Ангелуссілезіус*, 12811 *Рітоністерн*, 13024 *Конрадфердинанд*, 13069 *Умбертоєко*, 13127 *Єрунброверс*, 13130 *Ділантомас*, 14365 *Жанполь*, 14366 *Вільгельмраабе*, 14836 *Максфріш*, 14969 *Віллакартер*;

4) акторів: астероїди 8621-8627 названі на честь виконавців головних ролей у науково-популярному серіалі «**Теорія Великого вибуху**», астероїди 9617-9622 – на честь учасників британської комік-групи «**Monty Python**» (назву колективу, до речі, носить астероїд 13681 Монті Пайтон), з яких найвідомішими є **Террі Гілліам** (н. 1940 р.) – актор і режисер комедійних і фантастичних стрічок («Імаджинаріум доктора Парнаса», «Брати Грімм») та **Джон Кліз** (н. 1939 р.) – актор і сценарист, володар премії «Еммі»; **Вільям Голден** (1918-1981) – лауреат премій «Оскар» та «Еммі»; **Грейс Келлі** (1929-1982) – американська актриса, княгиня Монако; **Керрі Грант** (1904-1986) – один із найкращих акторів ХХ ст.; **Том Генкс** (н. 1956 р.) – відомий актор, володар премій «Оскар» та «Золотий глобус», виконавець головних ролей у фільмах «Форест Гамп», «Зелена миля», «Врятувати рядового Раяна»; **Робін Вільямс** (1951-2014) – видатний комічний та драматичний актор, володар багатьох престижних кінопремій; **Томас Шон Коннері** (н. 1930 р.) – один із найкращих акторів сучасності, відомий за роллю Джеймса Бонда: 2829 *Бобгоуп*, 3237 *Вікторплатт*, 4535 *Адамкаролла*, 5675 *Євгенійлебедев*, 6764 *Кіріллавров*, 6880 *Юїгаямі*, 7730 *Сергерасимов*, 7779 *Сьюзанрінг*, 7905 *Юзоітамі*, 8299 *Теалеоні*, 8347 *Лаллаворда*, 8621 *Джимпарсонс*, 8622 *Майємбієлік*, 8623 *Джоннігалакі*, 8624 *Кейлікуоко*, 8625 *Саймонгелберг*, 8626 *Меліссаройч*, 8627 *Куналнаяр*, 9339 *Кімновак*, 9340 *Вільямголден*, 9341 *Грейскеллі*, 9342 *Керрігрант*, 9617 *Грехемчепмен*, 9618 *Джонкліз*, 9619 *Террігілліам*, 9620 *Ерікайдл*, 9621 *Майклейлін*, 9622 *Терріджонс*, 10865 *Тельмарубі*, 11548 *Джеррільюїс*, 12769 *Кандакуренаї*, 12819 *Томгенкс*, 12819 *Робінвільямс*, 13070 *Шонконнері*, 13133 *Жандеклер*, 13439 *Френкітомас*, 13441 *Янмерлін*, 13446 *Елмаркім*, 13448 *Едбрайс*, 13449 *Мартаретгарленд*.

5) кілька десятків малих планет названі на честь учителів та викладачів вишів, переважно фахівців із точних і природничих дисциплін, які зробили внесок у розвиток фізики, астрономії, математики, хімії тощо або підготували переможців престижних міжнародних наукових конкурсів: 3609 *Лілокетай*, 4525 *Джонбауер*, 5032 *Конрадгірш*, 5052 *Ненсірут*, 5189 *Фон'юнкван*, 6452 *Джонойлер*, 7077 *Шерманшульц*, 8126 *Ченвейнам*, 8417 *Ленстейлор*, 9091 *Ішидатакакі*, 9435 *Одафукаші*, 10289 *Джефперрі*,

10576 Франкобрессан, 12366 Луїзапла, 12411 Таннокайо, 12412 Мачізахі, 12644 Робертвілінга, 12872 Сьюзістівенс, 12878 Ернешіллер, 12880 Джуліягреді, 12881 Снею, 13224 Такамацура, 13557 Ліветрювант, 13928 Ааронроджерс, 14111 Кімамос, 14114 Рендірей, 14119 Джонпринс, 14135 Сінтіяленг, 14153 Даянкеплейн, 14157 Памеласобей, 14158 Аландерсон, 14172 Аманолівер, 14174 Деборасмолл, 14734 Сьюзанстокер.

6) музикантів і співаків: **Володимир Висоцький** (1938-1980) – видатний бард, поет, актор українського походження; **Анна Герман** (1936-1982) – всесвітньовідома польська співачка; **Френсіс Заппа** (1940-1993) – американський гітарист; **Джеймс (Джиммі) Гендрікс** (1942-1970) – американський музикант, визнаний найкращим гітаристом усіх часів; «**Лед Зепелін**» – британський рок-гурт, один із найкращих і найуспішніших в історії світової музики; **Глен Міллер** (1904-1944) – американський тромбоніст; **Рей Браун** (1926-2002) – джазовий контрабасист; **Святослав Ріхтер** (1915-1997) – український піаніст; **Борис Зайцев** (1925-2000) – співак, народний артист України; **Гедді Лі** (н. 1953 р.) – канадський рок-музикант, один із найвідоміших бас-гітаристів: 2374 Владвисоцький, 2519 Аннатерман, 3834 Заппафренк, 4479 Чарліпаркер, 4738 Джиммігендрікс, 4749 Ледзепелін, 5062 Гленміллер, 5634 Вікторборте, 5840 Рейбраун, 5892 Майлздевіс, 6007 Білліеванс, 6083 Джейніраблєм, 6705 Рінакетті, 6980 Куїсакамото, 7451 Ізабельюр'єва, 8149 Колменгоукінс, 8326 Полклінг, 8903 Полкрукшанк, 9014 Святоріхтер, 9148 Борисзайцев, 9205 Еддіволлі, 10426 Чарліроуз, 11067 Грінненсі, 11581 Філіпдеягер, 11585 Орландолассус, 12272 Гедділі, 12275 Марсельгоффін, 12637 Густавлеонтардт, 12640 Райнбертделеув, 12645 Якоброзамс, 13644 Ліннадерсон, 14980 Густавбром.

7) художників: **Квентін Массейс** (1465/1466-1530) – фламандський художник; **Рафаель Санті** (1483-1520) – великий живописець епохи Відродження, автор «Сікстинської мадонни»; **Йозеф Чапек** (1887-1945) – чеський художник і письменник, винахідник слова «робот»: 3570 Уесунь, 6015 Пауларего, 6938 Сонятерк, 8186 Фумікоцукімото, 9569 Квентінмассейс, 9857 Рафаелосанті, 10187 Норманроквелл, 10586 Янстеен, 10934 Польделво, 11242 Франкпост, 11848 Польлука, 11854 Людвіріхтер, 13329 Девідгарді, 13330 Дондевіс, 13520 Фелісьєнропс, 13562 Робертлтон, 14060 Патерсонівен, 14338 Шібакукан, 14449 Канаїносака, 14976 Йозефчпек.

8) космонавтів і пілотів: астероїди 8022-8032 названі на честь пілотів експериментального суборбітального літака Х-15, зокрема, **Джозефа Вокера** (1921-1966) – першого пілота, що подолав висоту 100 км; **Олексій Леонов** (н. 1934 р.) – перша людина, що вийшла у відкритий космос; **Герман Титов** (1935-2000) – друга людина в космосі: 7616 Готоюкіші, 8022 Скотткросфілд, 8023 Джозефвокер, 8024 Робертвайт, 8025 Форестпетерсон, 8026 Джонмаккей, 8027 Роберттрансворт, 8028 Джоінгл, 8029 Мілтонтомпсон, 8030 Вільямнайт, 8031 Вільямдейна, 8032 Майкладамс, 9512 Фейджунлонг, 9517 Ніхайшенг, 9533 Олексійлеонов, 10015 Валенлебедеєв, 11430 Лодевейкберг, 13010 Германтитов, 13808 Дейввільямс.

9) видатних історичних постатей: **Володимир Святославович** (960-1015) – Великий князь Київський, хреститель Русі; **Джон Адамс** (1735-1826) – другий президент США; **Мати Тереза** (справжнє ім'я – Агнеса Бояджіу, 1910-1997) – католицька черниця, лауреат Нобелівської премії миру; **Марк Аврелій** (121-180) – римський імператор, філософ; **Йоган Моріц** (1604-1679) – князь, фельдмаршал, будівничий Бразилії; брати **Орвіл** (1867-1912) і **Вілбур Райт** (1871-1948) – піонери авіації, авіаконструктори; **Анна Фройд** (1895-1982) – дочка Зигмунда Фрейда, психолог, засновник дитячої психоаналітичної психології; **Якоб де ле Мер** (1585-1616) – мореплавець, першовідкривач

деяких островів у Тихому океані; **Станіслав Конюхов** (1937-2011) – український ракетоконструктор, Герой України; 2133 *Франсрайт*, 2967 *Володисвят*, 3726 *Джсонадамс*, 4200 *Шизукагозен*, 4390 *Мадретереза*, 4524 *Барклайдетоллі*, 4896 *Томогозен*, 6859 *Датемасамуне*, 7447 *Маркаврелій*, 9258 *Джонполджонс*, 11103 *Мікрупп*, 11238 *Йоганморіц*, 11246 *Орвілрайт*, 11247 *Вілбуррайт*, 11299 *Аннафрід*, 11772 *Якобделемер*, 12164 *Ловеллтрін*, 13005 *Станконюхов*.

10) журналістів: **Мілена Єсенська** (1896-1944) – редактор журналу, перекладач творів Франса Кафки: 6441 *Міленаєсенська*, 6658 *Акіраабе*, 7093 *Джонлік*, 7197 *П'єроанджела*, 7835 *Майронкоуп*, 8462 *Гейзелсірс*, 8811 *Вальтеримадель*, 8882 *Сакаєтамура*, 9074 *Йосукейюшида*, 9745 *Шинкенвада*, 9891 *Стівенсміт*, 9983 *Рікфінберт*, 10568 *Йошітанака*, 11122 *Елізколомбіні*, 12134 *Гансфрідеман*, 13212 *Джейлено*, 13325 *Валерінатаф*, 14412 *Вольфлєвські*.

11) композиторів: **Гуго Вольф** (1860-1903) – австрійський композитор і критик; **Карл Льове** (1796-1869) – німецький композитор, співак і диригент: 3081 *Мартінюбог*, 3457 *Арненордгейм*, 5174 *Гуговольф*, 5463 *Денвелієр*, 5945 *Роупупроуч*, 6058 *Карлнільсен*, 6829 *Шармавідор*, 7578 *Георгбом*, 7625 *Луїспор*, 9329 *Ніколаймедтнер*, 9331 *Фаннігензел*, 10095 *Карлльове*, 11019 *Гансрот*, 12363 *Морінморо*, 13088 *Філіппортєра*, 13602 *П'єрбулез*.

12) спортсменів: **Джек Робінсон** (1919-1972) – видатний бейсболіст, перший афроамериканець у Головній бейсбольній лізі; **Вішванатан (Віші) Ананд** (н. 1969 р.) – чемпіон світу з шахів; **Енді Мюррей** (н. 1987 р.) – олімпійський чемпіон з тенісу (2012, 2016), переможець багатьох престижних змагань; **Джеймс Овенс** (1913-1980) – легкоатлет, чотириразовий олімпійський чемпіон, герой Берлінської олімпіади (1936); **Домінік Гашек** (н. 1965 р.) – хокеїст, олімпійський чемпіон, дворазовий володар Кубка Стенлі; **Йозеф «Пепі» Біцан** (1913-2001) – найкращий чеський футболіст усіх часів; **Кім Клейстерс** (н. 1983 р.) і **Жустін Енен** (н. 1983 р.) – видатні бельгійські тенісистки, колишні перші ракетки світу; **Ленс Армстронг** (н. 1971 р.) – велогонщик, семиразовий переможець «Тур де Франс», пізніше звинувачений у вживанні допінгу: 4319 *Джєкіробінсон*, 4538 *Вішіананд*, 5441 *Ендімюррей*, 6758 *Джєссіовєнс*, 8217 *Домінікгашек*, 9518 *Роббінейш*, 1063 *Пєпібіцан*, 11947 *Кімклейстерс*, 11948 *Жустіненєн*, 12373 *Лєнсармстронг*, 12413 *Джєннівєйр*, 13553 *Мєсаакікояма*.

13) кінорежисерів: **Фелікс Соболев** (1931-1984) – український режисер-документаліст, Заслужений діяч мистецтв України, відомий за фільмом «Я та інші»; **Володимир Шевченко** (1929-1987) – український режисер-документаліст, автор всесвітньо відомого фільму «Чорнобиль. Хроніка важких тижнів» (1986), помер від променевої хвороби; **Інгмар Бергман** (1918-2007) – видатний режисер, класик кінематографу минулого століття, лауреат премії «Оскар» та багатьох інших престижних відзнак: 3714 *Кєнрєссєлл*, 3570 *Уссунь*, 5359 *Мєркзєхєрєв*, 5940 *Фєлєксєбєлєв*, 6684 *Вєлєдшєвчєнкє*, 8664 *Грєгорієрїхтєрс*; 9081 *Гідєєкєно*, 10379 *Інгмєрбєргмєн*, 14349 *Нікітємєхєлкєв*.

14) філантропів і меценатів: **Клаус Чіра** (1940-2015) – підприємець, співзасновник компанії SAP та фундації Клауса Чіра: 4384 *Гєнрїбул*, 5539 *Лїмпор'єн*, 6906 *Джєнмїллз*, 6911 *Нєнсїгрїн*, 8005 *Альбінадєубє*, 9261 *Пєттїтємпсєн*, 11431 *Кєрєлбєшє*, 12050 *Г'ємкрєнєйн*, 13028 *Клєусчїрє*.

15) літературних персонажів А. Конан Дойла, Л. Керролла, І. Ільфа та Є. Петрова, Г. Кнудсєнє: 5050 *Дєкєтєрвєтсєн*, 6042 *Чєшїркєт*, 6736 *Мєрчгєйр*, 7113 *Остєпбєндєр*, 8535 *Пєллєсвєнслєс*, 8537 *Бїллєхбулл*, 8889 *Мєктєртл*, 9781 *Джєбдєжєббїрд*, 14941 *Тємсвїфт*.

16) архітекторів: 5518 *Маріоботта*, 9221 *Вул'янджонг*, 10827 *Доїказунорі*, 11569 *Вірджилсміт*.

17) скульпторів: **Адам Крафт** (між 1455 і 1460 – 1509) – відомий німецький скульптор епохи пізньої готики; **Ігнац Гюнтер** (1725-1775) – німецький скульптор епохи бароко: 6146 *Адамкрафт*, 6148 *Ігнацгюнтер*, 6246 *Комуротору*, 6768 *Матіасбраун*.

18) філософів: **Рудольф Штайнер** (1861-1925) – основоположник антропософії; **Девід Гартлі** (1705-1757) – основоположник асоціонізму (асоціативної психології): 10356 *Рудольфштайнер*, 11943 *Девідгартлі*, 13585 *Джастінсміт*.

Чимала кількість назв-зрощень походить від топонімів, ергонімів та інших власних назв, зокрема: **Нікітського ботанічного саду, Київського, Харківського та Вінницького університетів**; опери Ріхарда Штрауса «**Кавалер троянди**» (1909-1910); французького департаменту **Юра**; **Малого театру**; **Чеської філармонії, станції “Мир”, лабораторії Фермі**. Назва астероїда 7192 походить від назви **французького астрономічного журналу**, 8039 – **телескопа**, 10007 – **театру**, 12053 – **обсерваторії в Німеччині**. Астероїд 10234 отримав назву від поштової адреси (**Гарден стріт, 60**), де розташований Гарвард-Смітсонівський центр астрофізики – найбільша у світі астрофізична організація. Назва астероїда № 13223 утворена від транслітерованої назви роботи Джордано Бруно “Бенкет на попелі” (“**Cena de le Ceneri**”): 3481 *Ксанлуїк*, 3705 *Готельласилья*, 3855 *Пасасимфонія*, 4288 *Токіотех*, 4480 *Нікітіботанія*, 4562 *Польюнкун*, 4607 *Зайлендфам*, 4868 *Кнушевія*, 5039 *Розенкавалер*, 5206 *Кодономорі*, 5753 *Йосидатадагіко*, 5778 *Юрафранс*, 5804 *Бамбінідіпрага*, 5862 *Кастельдепіано*, 5962 *Шікокутенкуо*, 7192 *Сільетеспейс*, 7544 *Типографіянаука*, 8309 *Грандпризм*, 9090 *Хіротенмондай*, 9479 *Мадресплазамайо*, 9545 *Петроведомості*, 9628 *Сандайоцуна*, 9665 *Інастроновини*, 10007 *Малийтеатр*, 10123 *Фідеоєя*, 10234 *Сікстігарден*, 10502 *Армагобс*, 10544 *Горснебара*, 10577 *Інчесмузеум*, 10685 *Харківунівер*, 11101 *Чесфілармоні*, 11194 *Радіокомунікате*, 11881 *Мирстейшн*, 11998 *Фермілаб*, 12053 *Тартлстар*, 13223 *Ценаценері*, 13904 *Унівінниця*, 14901 *Гідатококояма*.

До категорії “Інші” уналежнено назви, утворені від імен осіб, які представляють рід діяльності, що зустрічається серед досліджуваних назв в одиничних випадках. Також сюди зараховано унікальні у своєму роді назви, що походять від героїв ТВ-фільмів, вигаданих персонажів, наприклад, 7796 *Ярацирман* – від імені міфічного чеського генія **Яри Цирмана**, життєпис якого створений акторами Л. Смоляком, З. Свераком, І. Шебанеком. Попри несправжність, у 2010 р. його визнали головним із семи чудес Чехії. Ще до цієї категорії віднесено астероїд 9922 *Кечгеллер*, назва якого становить поєднання роману “**Пастка-22**” (“**Catch-22**”) та прізвища його автора – **Джозефа Геллера** (1923-1999).

Кілька назв малих планет утворені зрощенням латинських або англійських словосполучень, що позначають рослин або тварин: **betula pendula** – береза повисла; **netta rufina** – чернь червонодзьоба; **common tern** – крячок річковий; **barn owl** – сипуха; **arctic tern** – крячок полярний: 8644 *Бетулапендула*, 8750 *Неттаруфіна*, 8767 *Коммонтерн*, 8768 *Берновл*, 8769 *Арктиктерн*.

Назва одного астероїда – 4339 *Альмаматер* – походить від відомого латинського вислову.

В деяких випадках справді важливо знати не лише спосіб словотворення, а й етимологію назви. Наприклад, астероїди 8032 *Майкладамс*, 8793 *Томасмюллер*, 9258 *Джонполджонс* названі не на честь відомого шахіста; футболіста, нинішнього лідера мюнхенської “Баварії” та збірної Німеччини, чемпіона світу; одного з найкращих бас-

гітаристів світу, учасника гурту “Led Zeppelin”; а відповідно іменами пілота, астронома й адмірала, учасника Громадянської війни у США.

Також трапляються випадки, коли лексико-синтаксичний спосіб допомагає розрізнити двох людей, що мають однакове прізвище й на честь обох названо малі планети. Наприклад, астероїди 6312 *Робгайнлайн* і 6371 *Гайнлайн*: перший – на честь письменника-фантаста, другий – на честь співробітника Баварської лабораторії метеоритів.

Є номінації, де зрощення поєднується з іншими способами словотвору, що зазвичай не типово:

1. зрощення+суфіксація: 1544 *Вінтергансенія* → *Вінтер+Гансен+i+я*;
2. зрощення+словоскладання: 3378 *Сьюзанвікторія* → *Сьюзан+Вікторія*;
3. зрощення+абревіація: 2967 *Володисвят* → *(Володи)мир+(Свят)осла-вович*;
4. зрощення+телескопія: 9823 *Аннанталова* → *(Анна)+А(нталова)*.

Першочергове право називати космічні об'єкти належить ученим, що їх відкрили. Звідси таке розмаїття зафіксованих нами лексем, які утворені не лише від імен всесвітньо відомих особистостей, а й від імен родичів чи фахівців, які часто не відомі навіть за межами організації, в якій працюють, але зробили значний внесок у розвиток астрономії чи своєї професії.

Приємно зазначити, що маємо назви астероїдів, пов'язаних з Україною, зокрема: 2967 *Володисвят*, 4187 *Шульназарія*, 4480 *Нікіботанія*, 4687 *Брунсандрій*, 4868 *Кнушевія*, 5940 *Феліксоболєв*, 6547 *Василькаразін*, 6684 *Володшевченко*, 9014 *Святоріхтер*, 9148 *Борисзайцев*, 10459 *Володичайка*, 10685 *Харківунівер*, 10992 *Вірюславія*, 12187 *Оленагорюнова*, 12220 *Семенчур*, 13492 *Віталійзахаров*, 13904 *Унівінниця*, 14335 *Олекосипов*.

Звісно ж, на цьому потенціал лексико-синтаксичного словотвору назв астероїдів на вичерпується. Як уже наголошувалося, більше ніж половина з них поки що не має найменувань, але з кожним днем з'являються нові й нові номінації, наприклад, ті, що безпосередньо пов'язані з Україною: 269252 *Богданступка*, 291923 *Кузьмаскрябін*, який, однак, теж варто відрізнити від малої планети 6549 *Скрябін*, що названа ім'ям іншого композитора – російського.

Висновки. Лексико-синтаксичний спосіб словотвору нині є одним із найпродуктивніших, особливо коли це стосується власних назв. Астероїдів, чії найменування утворилися за допомогою зрощення, – близько 9 % від загальної кількості досліджених нами. Але словотвірна динаміка призводить до того, що з кожним днем відсоток змінюватиметься, і можливо, саме зараз виникає новотвір-зрощення на позначення однієї з малих планет. Маємо надію, що стаття стане першим кроком на шляху вивчення таких цікавих лексем, як назви астероїдів, адже це – невичерпне джерело для нових досліджень зі словотвору та етимології.

Література

1. *Schmadel, Lutz D. Dictionary of minor planet names (5th Edition). Springer Verlag, Berlin/Heidelberg, 2003.*

References

1. Schmadel, Lutz D. (2003), *Dictionary of minor planet names (5th Edition)*. Springer Verlag, Berlin/Heidelberg 2003.

О. М. Андришко,
Днепровский ООО “Интерфлекс”

НАЗВАНИЯ АСТЕРОИДОВ, ОБРАЗОВАННЫЕ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧЕСКИМ СПОСОБОМ

В статье впервые в отечественной дериватологии рассмотрено лексико-синтаксическое образование названий астероидов, прослежено их этимологию, закономерности и особенности процесса. Также установлено, что лексико-синтаксическое словообразование (сращение) может сочетаться с другими способами: суффиксацией, словосложением, телескопией, аббревиацией.

Ключевые слова: лексико-синтаксический способ словообразования, сращение, астероид, этимология.

O. M. Andrishko,
“Interflex” LLC (Dnieper City)

NAMES OF ASTEROIDS FORMED LEXICO-SYNTACTICAL METHOD

The article deals with the lexical and syntactical names of asteroids, their etymology, its patterns and features; it is determined which ones are concredited to Ukraine. Out of 15 000 names, some words-coalescences were selected and classified into groups by birth names. It is determined that asteroids were named after: physicists and astronomers, other scientists, employees of observatories etc., relatives and friends of researchers, writers, actors, teachers, musicians, singers, artist, pilots and astronauts, famous historical figures, journalists, composers, athletes, filmmakers, sponsors and philanthropists, literary characters, architects, sculptors, philosophers, other person and characters, place names and ergonyms, bionyms, idioms. The exact etymology of some names is not installed.

It is established that lexico-syntactical derivation (coalescence) can be combined with other methods: suffixation, composition, telescopition, abbreviation.

Key words: lexico-syntactical derivation method, coalescence, asteroid, etymology.